

Нация и национална национална държава

Известно е, че европейските културни влияния проникващи на Балканите през XVIII-XX в., се усвояват и от всички националности чрез оживени търговски връзки, обучение на студенти във висшите училища на Западна Европа, чрез литературата и изкуството, чрез модата, при сложни взаимодействия на традиция и модерност.

Усвояването на европейската култура се възприема като мощен тласък за развитието на балканските народи. От съществено значение са пътищата на проникване на чуждите влияния, културния и духовен потенциал на носителите, както и емоционалния и творчески заряд на майсторите-изпълнители - архитекти, зографи, марангози, преводачи, мислители. Те възпроизвеждат новото, рационалното, върху основата на местната архитектурно-строителна, урбанистична, литературна и художествена традиция.

В този смисъл обаче възниква въпроса – как се проектира етноса на Балканите, кои са движещите сили, които създават и овластяват нациите на Балканите?

Произведението на Жан-Франсоа Госийо, посветена на Балканите и на етническите борби за политическа власт се опитва да даде отговор на тези въпроси.

“Власт и етнос на Балканите” започва с въпросите, свързани с това що е етнос и кои са типовете власт.

Според автора, етническа група е [население](#), чиито членове се самоидентифицират един с друг, обикновено на базата общоприето родословие, както и на базата на културни, поведенчески, лингвистични и религиозни практики. В този смисъл, етническата група представлява също така и културна общност. Тук, авторът разглежда властовия потенциал на нацията и етноса.

Като цяло, съществуват два типа етнически групи. Най-ранната форма на етническа общност представлява родствена група, най-близка по структура до племето. Другата форма на етническа група, възниква по време на появата на [държавата](#), като форма на обществена организация.

През XX в., на Балканите етническите структури продължават да съществуват съвместно под формата на наднационални политически организации не само поради историческите последици на имперски организации, надхвърлящи националните идентичности и граници, но и поради идеологическите коалиции между държавите, насочени към унифицирането на хората под знака на общи каузи и/или взаимно обвързани интереси.

И двете положения са валидни за Балканите, както като резултат от интеграцията на националностите под управлението на Отоманската имперска система чрез частичната автономия на милиетите до края на XIX в., така и поради функционалната организация на балканските националности около идеология на политическа цялостност и военна защита, дължаща се предимно на необходимостите, възникнали от Студената война. На Балканите етносът и общата верска система са основните характеристики на националността.

Специфична черта на етноса на Балканите, осигуряваща нейното единство, е оригиналното съчетаване на своето и чуждото. Съществуването на националните езици е съпроводено с множество диалекти. Общите черти между езиците са резултат от взаимни влияния през вековното съжителство. Макар и неблизкородствени, българският и румънският например имат подобна интонация, лексиката в славянските езици е близка с оглед общият им произход, билингвизма, балканизмите получени от калкирани употреби, изобщо наложилият се Балкански езиков съюз, улеснява общуването между народите.

Авторът се опитва да даде и определение за властта: като използва много значения като синоними на “право”, “влияние”, “принуда”, “насилие”, “авторитет” и др.

Авторът посочва, че във Френския език властта се обозначава с две думи: *puissance* и *ouvoir*. *Puissance* се употребява в смисъла на възможност, капацитет, а *ouvoir* в смисъла на упражняване на тази възможност, капацитет. Казано по друг начин, френския език ни дава две думи за обозначаване на властта, но с различно значение:

“власт да...” (“puissance”);

“власт върху...” (“pouvoir”).

Английската дума “power” произхожда от френската дума “pouvoir”. За да се изрази властта от гледна точка на това за какво се използва, на английски се употребяват три значения на тази дума (“власт”):

“Власт да ...” (“power to”). Този вид власт осигурява другите със средства да въздействат. Това е възможност, капацитет. Нарича се още “овластяване”.

“Власт над (върху)” (power over)”. Това е властта в смисъла на упражняване.

“Власт от ...” (“power from”). Тази власт се нарича “устойчивост” и се разбира като способност да се предпазват от властта на другите. Може да се разбира и като власт на подчинения в една организация, над неговия ръководител.

От беглия анализ на думата “власт” и нейната употреба авторът показва, че тя има различно значение. Авторът набляга на факта, че властта се свързва с държавата, а оттам и нацията.

Авторът разглежда и национализма като универсално явление, възникнало в Европа през XIX в. и нациите като “исторически случайни” групирания по места и в частност на Балканите.

В териториите, на практика представляващи наследството на Отоманската империя идеята за нация, националност, национална идентичност и национална държава са се развили не по признака на племенна и обществена близост на населението, а чрез

увеличаване на религиозно-етническото осъзнаване и уникалната етническа идентичност на населението, живеещи в рамките на милиетската система. Историческите характеристики на етническите и националните идентичности на Балканите дори се развиват по-нататък, за да се проявят в края на XX в. като политики на етническо прочистване, както става със сръбския национализъм, последвал разпадането на бивша Югославия. По тези причини балканският национализъм се развива като идеология на изключването на другия от страна на националните държави, установени на определени територии и притежаващи трайни граници на идентификация, които се стремят към защита на националните и етническите граници на собствените си нации на всяка цена, чрез ревниво пазен монопол при използването на силови методи. Веднага трябва да се отбележи, че сегрегацията на локалните християнски общности в рамките на по-обширното ислямско обкръжение, установено на Балканите от Отоманската империя, кара историците от Балканите да наблягат на отчуждението на тези християнски общности от естествения им европейски произход и на разделянето на националните характеристики на тези общности от окупиралата ги отоманска култура, съпроводени с опити за повишаване на националното самосъзнаване.

Въпреки това едва ли има смисъл да се започва диспут за развитието на национализма на базата на сепаратизма и дезинтеграцията на местната общност от по-обширно социално формиране. По-удачно е да се дефинира идентификацията на специфична общност като нация чрез основните характеристики при формирането на национална държава. По тези причини анализът нататък ще се съсредоточи върху възникването на чувството за принадлежност към националната държава и върху основните характеристики на съвременния балкански национализъм, които се базират основно върху историческото изключване на другия.

Основите на модерната национална държава в Европа се определят от материалните условия на капиталистическите производствени отношения. С други думи, съвременната национална държава се развива в отговор на изискванията за натрупването на капитал, когато обществото се интегрира в световната капиталистическа система. В това отношение национализмът и формирането на национална идентичност на Балканите се установяват в съответствие с изискванията за създаване на национална държава през XIX в. чрез експанзия на капиталистическите взаимоотношения в целия регион.

Подобен подход е твърде близък до дефинирането на национализма като идеологически поглед на държавата, отправен към обществото. Той разглежда нацията като "колективно съществуване в границите на ясно очертана територия, субект на една администрация, наблюдавано както от вътрешния държавен апарат, така и от тези на другите държави". По тези причини проявяването на "нацията" чрез специфичен език,

вярването че обществото е естествено сплотено около и под уникално управление, както и общата история, даваща на индивида различима идентичност, е процес, тясно свързан с развитието на модерната държава под влиянието на икономическите промени, възникнали при развитието на капитализма.

Авторът посочва връзката между изразяването на географските, лингвистичните, етническите и културни особености на общността и опитите за изграждане на политическо покритие на очертана територия, както и еднаквите характеристики на процесите, свързани с националното и държавното изграждане на Балканите.

Териториалността се подсилва от национализма, който в популярните и официални идеологии се разглежда като вътрешно обединителен и външно разделителен принцип. Национализмът разглежда хората в рамките на принадлежност или непринадлежност към отделна страна и култура, за националистичната идеология те са по-скоро в рамките на нация, отколкото на социален статут или класова структура. По този начин авторът обяснява разделението на бивша Югославия.

Политическите цели, които трябва да се постигат според националистите, се разглеждат като задачи пред цялата нация, а не като такива за отделна социална класа, например земеделци, индустриалци, синдикалисти или работници. Тези цели са властови цели.

Така модерните националистични задачи се стремят към интегрирането на всички хора, обитаващи ясно очертана територия, в лингвистична, религиозна, културна и политически монолитна нация, която властва над малцинствата. В същото време те изключват другия, намиращ се извън териториалните граници, въпреки факта, че "другия" може да има същия лингвистичен, културен, политически и исторически произход. Освен това националната идея изисква от диктуващия правилата елит да изключва хората с различен произход, език и религия, въпреки факта, че те съжителстват на същата територия, към която принадлежи въображаемата нация, която има възможност да осъществява власт.
